

Teologické změny v průběhu reformace v Anglii

Reformace byla střetem dvou protichůdných schémat spásy. Katolická církev učí, že kající člověk může spolupracovat s Bohem ke své spáse činěním dobrých skutků. Středověká katolická bohoslužba byla zaměřena na mši, oběti církve Kristovy oběti, s tělem a krví. Mše byla také modlitbou, při které mohli živí pomáhat duším v očistci. Protestanti učili, že padlé lidstvo bylo bezmocné a odsouzené, dokud nedostalo milost Boží skrze víru. Věřili, že katolický důraz na očistec je překážkou pravé víry v Boha a ztotožnění mše s Kristovou obětí (eucharistie) je rouhačskou zvráceností. Místo mše se protestantské bohoslužby soustředily na Bibli - pro ně byla jedinou cestou k víře v Krista - buď ve čtení, nebo v kázáních.

Lollardské hnutí bylo před-protestantské křesťanské náboženské hnutí, které existovalo od poloviny 14. století až do 16. století v období anglické reformace. Bylo původně vedeno Johnem Wycliffem, římskokatolickým teologem, který byl propuštěn z University v Oxfordu v roce 1381 kvůli kritice římskokatolické církve. Lollardové požadovali především reformu západního křesťanství. Svou víru formulovali ve dvanácti závěrech - lollardech. Lollardové přijímali některá protestantská učení. Vycházeli ze spisů Johna Wycliffa, teologa a překladatele Bible ze 14. století, zdůrazňovali nadřazenost Písma a upřednostňovali kázání nad svátostí oltáře, přičemž to druhé považovali za pouhou památku. Na rozdíl od protestantů neměli raní Lollardové přístup k tiskařskému lisu a nedokázali se prosadit mezi nejoblíbenějšími církevními komunikátory, mnichy. Nemohli získat přístup k mocenským pákám, proto byli Lollardové v 15. století mnohem omezenější v počtu a vlivu. Někdy čelili vyšetřování a pronásledování a po roce 1450 zřídka produkovali novou literaturu. Lollardové se stále dali najít - zejména v Londýně a údolí Temže, v Essexu a Kentu, Coventry, Bristolu a dokonce i na severu - a mnozí byli vnímaví protestantským myšlenkám.

arist by manye pynngis
of myracis. & zete toū into
adolue place of his buryge
& whāue he hadde maad
preier: he was putt to his
fadris: & was myche w^tout
sorowe of deap: hou myche
he was foude dene fro cor
ruptiōū of fleisch // **Jerom**

sey pus // .i. c

In ye bigynnyng w^s
ye word & ye word
was at god / & god w^s
ye word / vis was in yi bi
gynnyge at god / alle yigis
welen maad bi hi: & wip

Začátek Evangelia Jana z kapesního překladu Johna Wycliffa, který byl užíván potulnými Lollardistickými kazateli (konec 14. století)

Ctihodnější a ortodoxní výzvy k reformě pocházely od renesančních humanistů, jako byl Erasmus (který žil v Anglii po určitou dobu), John Colet, děkan St Paula, a Thomas More. Humanisté bagatelizovali roli rituálů a obřadů pro dosažení spásy a kritizovali pověřčivou úctu k ostatkům. Erasmus a Colet zdůrazňovali jednoduchou osobní zbožnost a návrat *ad fontes* („zpět ke zdrojům“) křesťanské víry – Písma chápaná prostřednictvím textových a jazykových znalostí. Coletovy komentáře k Pavlovým listům zdůraznily dvojí předurčení a bezcennost lidských skutků. Vlastní náboženské názory Anny Boleynové formovali francouzští humanisté, jako například Jacques Lefèvre d'Étaples, jehož komentáře k Pavlovým epištolám z roku 1512 uváděly, že lidské skutky nejsou ke spáse relevantní pět let před tím, než Luther zveřejnil stejné názory.

Humanistická vzdělanost poskytovala argumenty proti papežskému primátu a podporu tvrzení, že papežové si uzurpovali moc, která oprávněně patřila králům. V roce 1534 napsal Lorenzo Valla knihu *On the Donation of Constantine*, ve které ukázal, že jedním z pilířů časové autority papežství byl podvod, kniha byla zveřejněna v Londýně. Thomas Cromwell zaplatil anglický překlad knihy Marsiglia z Paduy *Defensor pacis* v roce 1535. Konzervativní klerik Stephen Gardiner použil Marsigliovu teorii o jednotné sféře pro obranu královské moci nad duchovními i světskými záležitostmi.

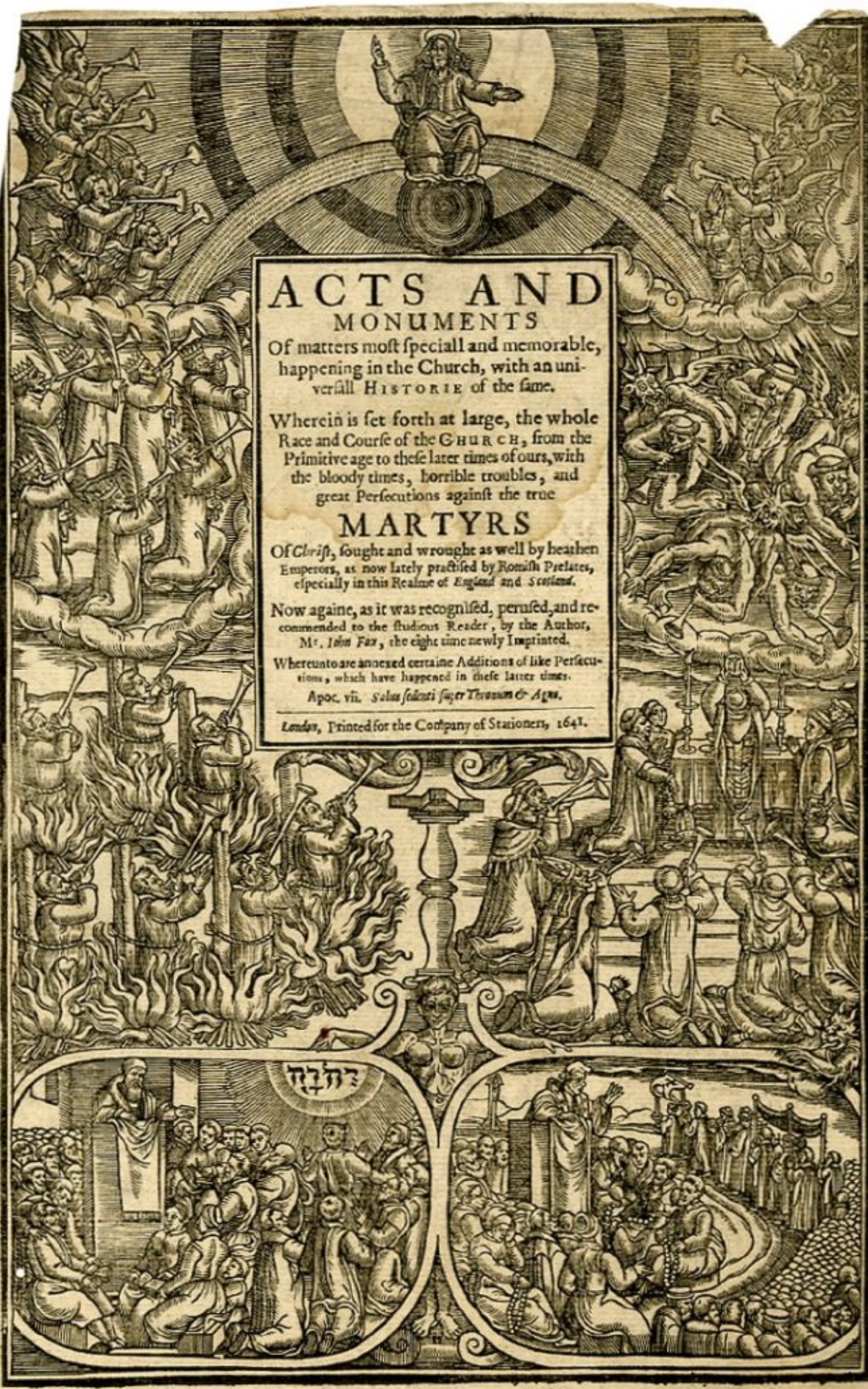
Na počátku roku 1520 byly názory německého reformátora Martina Luthera v Anglii známé a diskutované. Hlavním pilířem Lutherovy teologie bylo ospravedlnění pouze vírou, nikoli dobrými skutky. Z tohoto pohledu může jediné víra, sama o sobě dar od Boha, zajistit Boží milost. Ospravedlnění pouze vírou ohrozilo celý základ římskokatolického kajícího systému s doktrínou očištění, modlitbami za mrtvé, odpustky a obětím charakterem mše. První protestanti vnímali katolické praktiky, jako je zpověď kněžím, celibát duchovních a požadavky na půst a dodržování slavnostních přísah jako zatěžující a duchovně represivní. Podle protestantů nejenže očištění chyběl jakýkoli biblický základ, ale duchovenstvo bylo obviněno z používání strachu z očištění k vydělávání peněz na modlitbách a mších. Katolíci zase namítali, že ospravedlnění pouze vírou bylo „povolením ke hříchu“.

Anglický katolicismus byl na počátku 16. století silný a populární, a ti, kdo měli protestantské sympatie, zůstávali náboženskou menšinou, dokud nezasáhly politické události. Protestantské myšlenky byly populární mezi některými částmi anglické populace, zejména mezi akademiky a obchodníky se spojením s kontinentální Evropou. První otevřená demonstrace podpory Luthera se konala v Cambridge v roce 1521, kdy student poškodil kopii papežské buly odsouzení proti Lutherovi. V Cambridge byla také skupina reformně smýšlejících univerzitních studentů, kteří se od poloviny 20. let 16. století setkávali v hospodě White Horse, známé pod přezdívkou „Malé Německo“. Jeho členy byli Robert Barnes, Hugh Latimer, John Frith, Thomas Bilney, George Joye a Thomas Arthur.

Bible Williama Tyndala

Zveřejnění anglického Nového zákona Williama Tyndala v roce 1526 pomohlo šířit protestantské myšlenky. Tyndaleova Bible, vytištěná v zahraničí a propašovaná do země, byla první anglickou Biblí, která byla hromadně vyráběna; do roku 1536 bylo v Anglii pravděpodobně 16 000 výtisků. Tyndaleův překlad byl velmi vlivný a tvořil základ všech pozdějších anglických překladů. V útoku na tradiční náboženství zahrnoval Tyndaleův překlad epilog vysvětlující Lutherovu teologii ospravedlnění vírou, a mnoho jeho překladů v textu bylo napsáno tak, aby podkopalo tradiční katolické učení. Tyndale například přeložil řecké slovo *charis* raději jako *laskavost* než *milost*, aby oslabil roli milosti v poskytovaných svátostí. Jeho volba *lásky* nikoli *charity* při překladu *agape* oslabila dobré skutky. Při vykreslování řeckého slovesa *metanoieit* do angličtiny používal Tyndale raději lítostné pokání (*repent*) než *útrpné pokání* (*penance*). První slovo naznačovalo vnitřní obracení se k Bohu, zatímco druhý překlad by podporoval svátost vyznání.

ACTS AND MONUMENTS

Of matters most special and memorable,
happening in the Church, with an uni-
versall HISTORIE of the same.

Wherein is set forth at large, the whole
Race and Course of the CHURCH, from the
Primitive age to these later times of ours, with
the bloody times, horrible troubles, and
great Persecutions against the true

MARTYRS

Of Christ, sought and wrought as well by heathen
Emperors, as now lately practised by Romish Prelates,
especially in this Realme of England and Scotland.

Now againe, as it was recognised, perused, and re-
commended to the studious Reader, by the Author,
Mr. John Fox, the eight time newly Imprinted.

Wherunto are annexed certaine Additions of like Persecu-
tions, which have happened in these latter times.

Apoc. vii. Solus saluati super Thronum & Agna.

London, Printed for the Company of Stationers, 1641.

Titulní strana knihy Johna Foxe *Book of Martyrs (Kniha mučedníků)* z roku 1641

Přesto v Anglii docházelo k pronásledování za protestantské názory. V letech 1530 až 1533 byli upáleni Thomas Hitton (první anglický protestantský mučedník), Thomas Bilney, Richard Bayfield, John Tewkesbury, James Bainham, Thomas Benet, Thomas Harding, John Frith a Andrew Hewet. V roce 1531 byl William Tracy posmrtně usvědčen z kacířství za to, že popřel očištěc a že potvrdil ospravedlnění vírou, a jeho mrtvola byla vyhrabána a spálena. Zatímco protestanti tvořili jen malou část populace a byli pronásledováni, rozpor mezi králem a papežstvím ve třicátých letech 16. století dal protestantům příležitost uzavřít nové spojení s vládními úředníky.

Prameny

- Marshall, Peter: *Heretics and Believers: A History of the English Reformation*. Yale University Press (2017).
- MacCulloch, Diarmaid: *Thomas Cranmer: A Life* (revidované vydání). London: Yale University Press, (1996).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Boy King: Edward VI and the Protestant Reformation*. University of California Press, (1999).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Later Reformation in England, 1547–1603*. British History in Perspective (2. vydání). Palgrave, (2001).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Reformation: A History*. Penguin Books, (2003).

[Štěpán Křivánek](#)

Článek je součástí [Baptistické encyklopedie](#) a je průběžně doplňován a aktualizován.

Poslední aktualizace 16. 9. 2020